

Az evangelium hatalma.

Üdvözlő beszéd. *)

Ker. Atyámfiak, Ker. Gyülekezet! Napjainkban a legélelénkebb vita tárgyát képezik hazánkban az „egyházpolitikai kérdések,” melyek felől már magatok is sokat hallhattatok. E kérdések egyfelől az állam és vallásfelekezetek, másfelől a különféle vallásfelekezetek egymás között való viszonyait czélozzák az eddigieknél alaposabban és megnyugtatóbban rendezni és megoldani. Ezek tehát hazánkban mindenkit s így minket unitárius keresztényeket is nagyon érdekelnek; mert behozni akarják a polgári anyakönyvezést, a vallás szabad gyakorlatát és a kötelező polgári házasságot. Nagyon fontos és életbe vágó kérdések ezek, mert helyes megoldásuktól függ sok tekintetben magyar államunk megszilárdulása, a létező s ezután keletkezendő vallásfelekezetek szabad irányú kifejlése s meggyőződés szerint az evangeliumi vallásosság felvirágzása is.

De nem csoda s nem is ujság, hogy mint minden jó ügynek, úgy ennek is, nemcsak barátai, hanem ellenségei is vannak. Azonban nem tartozhatik ez alkalomra az ellentétes álláspontok okait vizsgálhunk, elég, ha a mieinket érintjük.

Semmi sem lehet természetesebb, ker. afiak! mint hogy mi magyar unitárius keresztények ez ügy barátai sorában foglaljunk helyet. Mert lehetetlen el nem ismernünk, hogy az államnak joga van saját polgáraitól anyakönyvet vezetni, éppen úgy, mint egyházunk vezetett s vezetni fog az után is anyakönyvet saját hiveiről; lehetetlen örömmel nem üdvözölnünk a vallás szabad gyakorlatát, midőn őseink voltak azok, a kik még háromszáz év előtt egy szabadszellemeű fejedelmünk alatt törvényben mondották ki, hogy mindenki azt a vallást hirdesse és kövesse, a melyik neki tetszik, s azóta jobbaink annyit küzdöttek és véreztek érte; lehetetlen elleneznünk azt a polgári házasságot, a mely külső formájában egyházunk gyakorlatának leginkább megfelel, de az után is csak úgy lehet beusóleg tiszta és szent, ha valláserkölcsi alapon fog állani.

Ezzel távolról sem akarom az egyházpolitikai kérdéseket holgatni előttetek, hanem inkább megnyugtadni kívánlak titeket azokkal

*) Elmondattott a Nyárad-Szentmártonban 1893. jul. 18-án tartott köri gyűlés alkalmával.

szemben. Nem is lehet sem nekem, sem nektek, főleg e szent ház falai között, feladatunk és érdekünk külső, földi viszonyokat feszegetni; mert van nekünk ezeknél magasabb, szentebb érdekünk, Isten országát illető politikánk, a melyet Krisztus, a mi lelki fejedelmünk hirdetett ki s pecsételt meg halálával s ez nem más, mint az *ő evangéliuma*, melyről azt mondja Pál apostol (Róm. 1. 16.), hogy az *Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére*.

Midőn azért ez ünnepélyes alkalomból atyafiságos szeretettel üdözöllek mindnyájatokat, Ker. afiai, Ker. Gyülekezet! kik egybegyültetek munkálni egyházunk külső felvirágzását s boldogító hatalmát s e szent helyen is megjelentetek keresni lelketek üdvét s tisztelni Istent, figyelmeteket az *evangelium isteni hatalmára* hívom fel, a mely *felvilágosítja értelmünket, nemesíti érzelmeinket s vezérli akaratunkat jócselekedetekre*.

1. *Az evangélium felvilágosítja értelmünket*. Ez az első, a mi-ben Isten hatalmára ismerünk.

Tudjuk, hogy Isten az embert okos lélekkel ruháztán fel, a maga képére teremté; de azt is tudjuk, hogy a miként egy növényt is ápolnunk kell és pedig minél nemesebb az, annál gondosabban kell ápolnunk, hogy kifejlődjék, éppen úgy mivelnünk kell lelkünket is, hogy kifejlődjék s alkalmassá tétessék a nagy feladatra: *Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes*.

Értelmi mivelődésünket bármely tudományból merített ismerettel gyarapíthatjuk, de legüdvösebben gyarapíthatjuk a vallás, az evangéliumi vallás igazságaival.

És a Krisztus evangéliuma minő magasztos igazságokat hirdet! Megtanít arra, hogy az Isten egy és szeretetteljes Atya; megtanít arra, hogy van lelkünk, emberi méltóságunk és örökéletünk. Ezek azok a magasztos eszmék, a melyek után óhajtoztak eleitől fogva az emberiség jobbjai, a melyeket Jézus az időnek teljességében kihirdetett s a melyek lassankint közkincsé válván, kell hogy vezessék jelenben s még inkább jövőben az emberiséget! Mert régi dolog, régi tapasztalat, hogy az evangélium megvilágosítja, a hamis tudomány elhomályosítja az értelmet. S a történelem tanúsítja, hogy azok a népek állanak elől a miveltségben, a melyek az evangélium tiszta igazságait elfogadták s évszázakkal maradtak hátra azok, a melyek azoktól elzárkoztak vagy mesterségesen elzárattak. Vagyis az irás szerint: *a mely nép megismerte az igazságot, az igazság szabaddá tette azt, de a mely tudatlanságban maradt, részint szolgálatnak igájával köteleztetett meg, részint elveszett*.

Fenséges egyszerűséggel hirdette Jézus az evangélium magasztos eszméit a nép boldogítására. De eleitől fogva akadtak korlátolt látkörű irástudók és papok, a kik világi önző érdekekért most homályos szöburokba göngyölték, majd saját találmányaikkal helyettesítették azokat s az evangélium tiszta tápláló élet-itala helyett saját hamisítványokkal gédelgették a lelkeket.

Hanem szerencse, hogy az evangélium örök eszméi önmagukban romolhatatlanok. Velők szemben az emberi találmányok, mint

polyva, szétszóratnak és megsemmisülnek. És szerencse, hogy támaszt Isten koronként hithősöket, a kik az örök eszméket, az idő folyamán a hivatlan kezek által rárakott lomtól, szenytól megtisztítják s újra az emberiség közkincsévé teszik. Így jutott a mi egyházunk is, ker. afiai! az evangéliumi tiszta igazságok birtokába háromszáz év előtt s ma örömtelt szívvel szabadon és bátran vallhatjuk s azért ma csak egy hajunk szála sem görbül meg, hogy a Krisztus által hirdetett Isten egységének, atyai szeretetének, emberi méltóságunknak s örökéletünknek hite a legboldogítóbb örökségképpen él lelkünkben, a melyekkel vitézkedünk s győzünk a pokol kapuival, minden hatalmasságaival szemben is; mert, az apostol szerint, *a mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem lelkiek, a nagy erősségeknek lerontására.*

Ha ehhez az evangéliumhoz, ker. afiai, ker. Gyülekezet! hivek leszünk, ha ezt öntudatosan követjük, akkor lehet bármi anyakönyvezés, minket és a mieinket el nem keresztelheti senki, mert mi és a mieink *megkeresztelkedtünk tüzzel és szentlélekkel*; akkor jöhet a legszabadabb vallásgyakorlat, vagy megújulhat a hitüldözés, minket és a mieinket hitünkben meg nem tántoríthat, sem a kísértő csáb-, sem a hatalom parancsszava, mert mi és a mieink önként fogadtuk el s öntudatosan követjük Krisztus evangéliumát, a mely Istennek értelmünket felvilágosító hatalma a mi idvességünkre.

2. Továbbá *az evangélium megnemesíti érzelmeinket.* Mi nemesíthetné inkább az evangéliumi szeretetnél? a melyet krisztusi szeretetnek is szoktunk mondani; mert Krisztus volt az, a ki ezt nemcsak hirdette, hanem élete példájával is megvalósította s mint legfőbb keresztény elvet kötötte övéi szívére, parancsolván: *Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből, és szeressed felebarátodat, mint magadat* És ismét oly szivrehatólag mondja: *Arról ismernek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.*

Oh! bizonynyal, az evangéliumi szeretet alkalmas nemcsak széppé és bűbájossá, hanem hova-tovább mindinbább áldottá is tenni e földi életet. Olyan az az ember-világban, mint az isteni gondviselés a világegyetemben. Viraszt a csecsemő bölcsője felett, áldást hint a házastársak frigyére, koszoruba fűzi a család tagjait, fájdalommal teszi a halál által való végső megváltást s egyuttal édes reménnyel biztat a boldog örökkévalóságra is. Megszenteli a társadalom minden viszonyait, jótékony intézeteit, egyesít minden, különben a hit által elválasztott keresztényeket; mert ez *a szeretet a tökéletesség kötele.* Követhetnénk-e hát szebb egyházpolitikát Isten országában, mint ha az evangéliumi szeretet politikáját követjük? Lehetne-e nemesebb érzellemmel bírunk, mint ha Isten és embertársaink iránti szeretet szent érzelme dagasztja kebleinket?

S mégis, fájdalom! vannak közöttünk is házastársak, gyermekek és minden állapotú keresztények, a kik úgy élnek, mintha a gyűlöletben keresnék üdvöket. Fájdalom! még a keresztény testvér felekezetek is, egymással való érintkezéseikben, gyakran megfe-

ledkezni látszanak Krisztus legfőbb parancsáról s úgy viselkednek egymással szemben, mintha nem volnának Krisztus tanítványai: kézszek kárhozatba küldeni a más hiten levőket.

De azért nem szabad, nem kell kishitőségbe esnünk az evangéliumi szeretet hatalma felől. Mindinkább áthatja az az egész emberiséget, áthatja még ama keresztény embertársaink kebelét is, a kiknek egyháza hivatalos hidegséggel, a másvélekedésük ellen gyűlölséget hirdet, átkot mond. Ma már, hála Istennek! erősebb a szeretet hatalma, mintsem mesterkéltségekkel elavult hittételekkel meggátolni lehetne fenséges hatásában. Csak szivemelő lehet szemlélete annak a változásnak, a mely e tekintetben körülöttünk általán mutatkozik, végbemegy. Alig van ma már társadalmunkban viszony, szövetséget s intézmény, a melyet ez a szeretet át ne hatna, meg ne szentelne.

Merítsünk azért, ker. afiai! e tapasztalatból lelkesedést, kitarást magános, családi és egyházi életünknek e szeretetben való tovább ápolására, fejlesztésére és kiépítésére. Legyen jelszavunk, életelvünk magános életünk boldoggá tételében házassági szövetségünk megszentelésében s más hiten levő testvéreinkkel való viszonyainkban az evangéliumi szeretet. Akkor bár polgári formában köttessék is házassági szövetségünk s bármily formában rendeztessék is országos törvénnyel egyházunk külső állapota: mégis a szeretet, a krisztusi szeretet fogja megszentelni érzelmeinket s mindazon viszonyainkat; mert Krisztus evangéliuma érzelmeinknek a szeretet által való megnemesítésében is Istennek hatalma a mi idvességünkre.

3. Végre az evangélium akaratainkat jócselekedetekre vezérli.

Az evangéliumban előnkbe vannak írva a vallás magasztos igazságai hitünk felséges tárgyai, a melyek megvilágosítják értelmünket, s a minden erények forrása, a tiszta szeretet, a mely megnemesíti érzelmeinket. De mindezek csak akkor lesznek teljesekké bennünk és általunk, ha jóra irányozzák s jócselekedetté érlelik akaratunkat; szóval, ha józan hitünket, nemes érzelmeinket cselekedeteinkből mutatjuk meg.

Ugy találjuk meg pedig az erre vezérlő leghelyesebb útat, ha ama kötelességeinket tartjuk szem előtt, a melyeket az evangélium szab előnkbe. E szerint vannak: önmagunk, embertársaink és Istenünk iránti kötelességeink.

Önmagunk iránti kötelességünk az, hogy vigyázzunk testünk épségére, szivünk tisztaságára, lelkünk józanságára, emberi méltóságunkra, testi és lelki tehetségeink kifejtésére s hogy legyenek ezeknek megfelelők, ezekből folyók életünk cselekedetei. Ennek helyes felfogása s teljesítése annyival fontosabb, mert ez teszi embertársaink iránti kötelességünk mértékét, miként Idvezítőnk is int: *Szeressed felebarátodat, mint magadat.* E szerint minden embert úgy kell tekintenünk, mint magunkat, vagy szokott kifejezéssel, mint testvérünket s mindenkivel azt a jót kell tennünk, a mi jót magunknak kívánunk. S ha embertársunkat testvérünknek tekintjük s jót teszünk vele, nem kell-e áldoznunk azért az egyházért, a melynek velünk együtt ő is hive, azért a hazáért, a melynek velünk együtt

ő is gyermeke? S vajjon mi indítja a ker. embert ily cselekedetre? Vajjon a láttatni vágyás vagy talán a visszafizetés reménye? Nem, az evangéliumi cselekedet oly hiúság nélkül való, önzetlen ember cselekedete, a kinek *nem tudja balkeze, mit cselekszik jobbkeze*. Isten iránti kötelességünk is szép és dicső. Az evangélium tanítása szerint: *Az Isten lélek és a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják*. Oh! lehet-e felségesebb kötelesség annál, hogy lelkünk a legfőbb lélekhez imában emelkedjék? Az Isten továbbá mennyei Atya: legyünk hozzá méltó gyermekek, legyünk engedelmesek az ő szent akaratja teljesítésében, követvén Jézust, ki így szólt: *Ez az én eledelem, hogy az én mennyei Atyámnak akaratját cselekedjem*.

Igen, ker. afiai! az evangélium ereje és hatalma nem abban áll, hogy ha valamit cselekszünk, mint haszontalan szolgák csak azért cselekedjük, mert parancsoltatott, hanem cselekeszszük mennyei Atyánk akaratjaként hitből és szeretetből, mint gyermekek, mint örökösök. Legyen azért szent törekvésünk e hitből, e szeretetből cselekedni mindent, a mivel emberi méltóságunkat, embertársaink boldogságát s Isten dicsőségét munkálhatjuk. Mutassuk meg az egyetlenny Isten, a mi mennyei Atyánk iránt való tiszteletünket az ő szent akaratjának híu teljesítésével; mutassuk meg emberi méltóságunkat lelkünk mivelésével, szívünk nemesítésével; és mutassuk meg őseink emlékének megbecsülését azzal, hogy hitünkhöz, szent vallásunkhoz mind halálíg hivek s általuk szerzett és alapított édes hazánk és szeretett egyházunk további megtartására és fölvirágzására áldozni készek vagyunk. Így, csakis így bizonyul be cselekedeteinkben is, hogy Krisztus evangéliuma Istennek hatalma a mi üdvösségünkre.

Ime, ker. afiai, ker. Gyülekezet! láthatjuk ezekből, mily üdvös hatalma van a Krisztus evangéliumának. Ha ennek uralma alá adjuk magunkat, akkor nyugodtak lehetünk, bármily megoldást nyerjenek is különben, a napjainkban oly élénken vitatott egyházpolitikai kérdések; mert azok evangéliumi egyházunknak csak külső viszonyait és érdekeit érintik, szabályozzák, de lelkiismeretünk szabadságát, szent hitünk vallását nem korlátozzák, nem korlátozhatják. Sőt legyünk meggyőződve, arra fognak vezetni ezek, hogy sokkal inkább becsüljük Krisztus evangéliumát, mint becsültük valaha, arra fognak vezetni, hogy sokkal inkább lelkünkbe, szívünkbe fogadjuk, zárjuk az ev. igazságait s valósítjuk parancsait, mint tettük valaha; mert hovatovább mindinkább érteni, érezni és tapasztalni fogjuk, hogy a nagy apostol szerint *Krisztus evangéliuma valóban Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére. Amen.*

KELEMEN ALBERT.

Unitárius történetírás és Kálvinorthodoxia.

Első Rész.

Családügy és orthodox politika.

II. Fejezet.

(Folytatás.)

1864. sept. 11-én jelent meg az olvasók előtt Révész Imre nagy polemijának utolsó részlete. Mi történt e közben vagy ezek után a szinfalak mögött, nem kutatom. Csupán csak az tartozik most ide, hogy két hét múlva a „*Prot. Egyh. és Isk. Lap*“ nyiltterében („az e rovat alatt megjelenőkért a szerkesztő nem vállal felelősséget“) volt kénytelen Szilágyi Ferencz felszólalni s egy-két megjegyzéssel való értékére leszállítani a Révész által oly fenyegetéssel kicsikart győzelmet.

— *Révész Imre a tudomány ítélőszéke előtt.* Ignotos fallit, notis est derisui. Phaedrus. (Igy kezdi Szilágyi a kevéssé hízelgő hangú bevezetést.) Én vagyok bizonyos tekintetben oka a R. I. által elkövetett *irodalmi botrány*nak, ez némileg: mea culpa, mea maxima culpa est. Nem lehet ugyanis botránynak nem czimezni azon eljárást, midőn egy tudós ember a históriában már rég eldöntött, okosan kétségbe sem vonható *tényt* megczáfolni s hogy az *nem tény*, megmutatni erőlködik, főképp miután azt indirecte maga is állítja; kétségen kívül a tudománynyal visszaélésben, az írói önbálványzásban ez a „non plus ultra.“

— Engemet mint egy iskolás gyermeket leczkértet, mégis e tudatlan emberrel két egész hónapon át foglalkozik, a nélkül, hogy az általa felhozott tények és adatok közül csak egyet is megdönteni képes lett volna, jelesen a *fő dolgot* minden csürés-csavarással megczáfolni, annak ellenkezőjét bebizonyítani nem tudá, bár a tudományos apparatus és írói alakoskodás egész nimbusát felövedezé.

— Olvasóközönség iránti tiszteletből ily tudós hiúságban szenvedő emberrel hosszadalmasan nem foglalkozom; de őt leálczázni s a tudománynyal visszaélését kimutatni szükségesnek látom.

— A *főkérdés* ez: mi volt Servet büne? s mi része volt Calvinnak e spanyol orvos halálra ítéltetésében: lehet-e főképp erre nézve őt teljesen ártatlannak mondani?

— Servet egy hitágazatot, a *szenháromságot*, az egyház tana és symboluma ellenére józanabban magyarázni s azt javítani, reformálni,